

Değini:

II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma: Medya Ve Homofobi Üzerine Eşcinsellerle Birlikte Yeniden Düşünmek

17 Mayıs 1990 tarihinde Dünya Sağlık Örgütü (*World Health Organization- WHO*) eşcinselliği zihinsel hastalıklar listesinden çıkardı. O günden bu yana 17 Mayıs, "Uluslararası Homofobi Karşıtlığı Günü" olarak anılıyor ve dünyanın farklı yerlerinde farklı etkinliklerle kutlanıyor. Türkiye'deki tek homofobi karşıtı etkinlik olan "Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma"nın ikincisi 17-20 Mayıs 2007 tarihlerinde Ankara'da gerçekleştirildi. Ekin Sanat Merkezi ve Gür Kent Otel'de gerçekleştirilen ana etkinliklerin yanı sıra, buluşma 14-18 Mayıs tarihleri arasında film gösterimleri, sunumlar ve forumlarla Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kampüsü ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'ndeki etkinliklerle de sürdü. *Kaos GL* tarafından düzenlenen buluşmanın programında, bir önceki seneye kıyasla büyük bir çeşitlilik göze çarpıyordu. Bu çeşitliliğin, katılımın bir önceki seneye göre artmasını sağlayan etkenlerden biri olduğu söylenebilir.

Bu seneki buluşmanın başlığı "Medya ve Homofobi"ydi. Bunun yanında özellikle farklı ülkelerden, farklı mücadele alanlarından eşcinsellerin deneyim aktarımlarına yönelik çok sayıda oturum da bulunmaktaydı. Oturumların çerçevesini çizen, "Medya ve Homofobi" başlığının ilk elden düşündürebileceği gibi, medyanın homofobisine ilişkin serzenişler değildi. Homofobi karşıtları, çok daha yaratıcı biçimde ve homofobiyle mücadelede medyanın tayin edici konumunun farkına varmış olarak, eşcinsellerin kendi medyalarını

Göze Orhon
Hacettepe Üniversitesi
İletişim Fakültesi

oluşturma deneyimlerini, yerel ve bağımsız medya gruplarının homofobi ile mücadele üzerine deneyimlerini ve hedeflerini, sinemada eşcinselliği ve homofobiyi tartıştılar. Dolayısıyla oturumların önemli bir kısmında, homofobiye karşı acil müdahale gerekliliğine uygun olarak, saptamaların yanı sıra öneriler de konuşuldu.

Buluşmanın 17 Mayıs günü gerçekleştirilen açılış konferansı, "İnsan Hakları, Çoğulculuk ve Eşitlik-Eşcinsellerin Haklarını Savunmanın Olanakları" başlığını taşıyordu. ABD'deki *Purchase College*'de siyaset bilimi ve kadın çalışmaları dersleri veren Prof. Dr. Zehra F. Kabasakal Arat, uluslararası insan hakları sözleşmeleri uyarınca eşcinsellerin durumuna ilişkin genel bir çerçeve çizdi. *ILGA (International Gay Lesbian Association)* eski genel sekreteri Kürşat Kahramanoğlu ise uluslararası eşcinsel mücadelesi deneyimlerine dayanarak eşcinsellerin insan haklarının pratikte ne anlama geldiği üzerine konuştu. Kahramanoğlu'nun konuşmasındaki ilginç noktalardan biri, İngiltere'deki sendikal deneyimde, eşcinsellerin sendika içindeki konumu üzerine söyledikleriydi. Kahramanoğlu, Türkiye'de eşcinsel hareketin toplumsal muhalefetten büyük ölçüde dışlandığı bir dönemde, eşcinsellerin İngiltere'deki sendikalar içindeki aktif konumları üzerinde durdu. Bu durum, eşcinsellerin toplumsal muhalefetten dışlandığı veya daha iyi ihtimalle görmezden geldiği Türkiye ile İngiltere örneği arasında, eşcinsellerin toplumsal muhalefete eklenmelerini noktasında bir karşılaştırma yapılmasına olanak veriyordu. Kahramanoğlu'nun ardından konuşan *Norveç İşçi Partisi* milletvekili Anette Trettebergstuen'un ve *İsveç Sosyal Demokrat Parti* milletvekili Börje Vestlund'un hem kendi ülkelerinde homofobiyle mücadele deneyimlerine hem de Türkiye'deki homofobiyle mücadele girişimlerine bakışları birbirine hayli yakındı: Kendi ülkelerinde eşcinsellerin parlamentere düzeyde temsilinin homofobiyle mücadelede en temel siyasal kazanımlardan biri olduğunu dile getiren milletvekillerinin Türkiye için temennisi de gelecek seçimlerde eşcinsellerin parlamentoda temsil edilmesiydi. Her iki milletvekilinin Türkiye'nin genelde demokratikleşme, özelde ise eşcinsellerin hak kazanımları ve homofobiyle mücadelesine bakışları da, bu gelişimin çizgisel bir seyrinin olduğunu (veya olması gerektiğini)

düşündürüyordu. Her iki milletvekilinin konuşmalarından çıkarsanabilecek olan, Batı ülkelerinin bu konuda arkalarında izlenilmesi gereken bir "patika" bıraktıkları ve Türkiyeli eşcinsellerin de bu "patika"yı takip etmeleri gerektiği idi.

Buluşmanın ikinci günü tamamıyla "Homofobi Karşıtı Medya Forumu"na ayrılmıştı. Günün ilk oturumu, gazete muhabirleri ile *Kaos GL Yerel Gey-Lezbiyen Ağı* muhabirleri buluşmasına yönelikti. Oturum, homofobiyle mücadelede medyanın kullanımını, medya ürünlerinde homofobinin görünür kılınması stratejilerini tartışmayı ve homofobiyle mücadelede medya deneyimlerinin paylaşılmasını hedefliyordu. Forum eşcinsel aktivist-muhabirler ile medya çalışanlarının, homofobi üzerine beraberce yeniden düşünmesini sağladı. Forumun ikinci oturumu ise "LGBT (Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Travesti, Transeksüel) Medya Forumu" başlığını taşıyordu. Türkiye'de eşcinsellerin interneti etkin bir haberleşme ve tartışma mecrası olarak kullandığı göz önünde bulundurulduğunda, bu oturumun büyük ölçüde internet odaklı olması şaşırtıcı değildi. *Kaos GL*'nin daha önce medyada olan homofobiyi ve heteroseksist dili değiştirebilmek, kendi haberini ve haber dilini üretebilmek için yerel bir muhabir ağı kurma amacı taşıyan girişimlerinin ve eşcinsellerin ortak bir gündelik birikim oluşturma çabasının bir parçası olan *homoloji.com*'un,¹ *LGBT Medya İzleme Grubu*'nun ve farklı eşcinsel ve travesti/transeksüel medyaları olan *GTürk*, *Beargi*, *Gacı İstanbul*, *Lubunya* ve *Gacı/Kadın Kapısı*'nin temsilcileri tartışmak için biraradaydı. Günün bir diğer önemli oturumu, alternatif medyalar oluşturma yüksek maliyetini aşabilmek adına tamamı internetten yayın yapan alternatif medya temsilcilerinin tartıştığı "Alternatif Medya Forumu"ydü. *A-Infos Türkçe* haber servisi editörü ve *İstanbul Indymedia* gönüllüsü Batur Özdiç, "eylemin görüntüsünden görüntünün eylemine" sloganıyla yola çıkan *karahaber.org* temsilci Oktay İnce, *Küresel Eylem Grubu*'ndan İrem Nur Aksu ve *Bianet*'ten Ayça Örer mevcut alternatif medya içinde homofobiyle mücadele stratejileri geliştirmek üzerine tartıştılar ve dinleyicilerle birlikte ana akım medyanın heteroseksist dili ve heteronormatif tutumu üzerine eleştirel biçimde yeniden düşündüler. *A-Infos* ve *Indymedia*,² *karahaber.org* ve

1

homoloji.com, dünyada da pek çok örneği bulunan, Türkiye'deki örnekleri içinde en popüler olanının *eksisozluk.com* olduğu, her bir kullanıcının katkısıyla genişleyen sözlük formatının eşcinseller ve homofobi karşıtı olan heteroseksüeller için düzenlenmiş halidir.

2

A-Infos, kendi deyişleriyle anarşistler için anarşistler tarafından oluşturulmuş çok dilli bir haber portalıdır. Web adresinin uzantısı, sitenin hangi ülkede bulunduğuna göre değişir. *A-Infos*, Türkçe de dahil olmak üzere, 13 dilde yayın yapmaktadır ve Türkiyeli eşcinsel örgütlerinin ilettiği her türlü haberi yayınlayan az sayıdaki haber sitesinden biridir. *Indymedia* (*Independent Media Center*) da benzer biçimde çok dilde yayın yapan ve içeriği bağımsız gönüllü çalışanlar tarafından oluşturulan bir başka haber portalıdır.

3

Küresel Eylem Grubu (KEG), 3 Aralık 2006'da gerçekleştirilen küresel ısınma karşıtı eylemin ardından kurulan bir toplumsal muhalefet grubudur.

*Küresel Eylem Grubu*³ temsilcilerinin ardından konuşan Ayça Örer homofobi karşıtı bir duyarlılık oluşturmanın, dil üzerine feminist (yeniden) düşünme pratiğinden bağımsız olamayacağını, eşcinseller ve kadınlar gibi “dezavantajlı gruplar” üzerine haber yapan alternatif mecraların alternatif bir haber dili de üretmeleri gerektiğini vurguladı ve *Bianet*'in toplumsal cinsiyet duyarlılığı ile kullanmaya çalıştığı alternatif dil üzerine konuştu. “Alternatif Medya Forumu”nda izleyiciler tarafından en çok tartışılan konu, alternatif medyanın yalnızca internette var olma olanağına mahkûm olup olmadığıydı. En yaygın biçimde tüketilen televizyon medyasının ürünleri olduğu düşünüldüğünde, homofobiyle mücadele noktasında iyimser olmaya ihtiyaç duyan dinleyicilerin önemli bir kısmı, mevcut televizyon kanallarına sızma veya eşcinselliğin temsiline müdahale olanakları üzerine tartıştılar. Ancak konuşmacıların her biri, medya maliyetlerinin alternatif medyayı internete “kilitlediği”nde hemfikir idi.

Buluşmanın çerçevesi “medya ve homofobi” olarak belirlenmişse de, buluşmada bu bağlamın dışında ama homofobinin toplumsal köklerini kavramaya yönelik oturumlar da yapıldı. 19 Mayıs günü gerçekleştirilen “Homofobi Kısılcındaki Beden, Erkeklik, Kadınlik” oturumu, toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretimi, toplumsal cinsiyet-beden ilişkisi, erkekliğin hegemonik inşası ve temsili ile homofobi ilişkisi üzerine beraberce yeniden düşünmeye yöneldi. Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden Ali Rıza Taşkale ile Akdeniz Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nden Cihan Ertan'ın sunumları ortak bir içeriğe sahipti. Taşkale, *Nedir Bu Hegemonik Erkeklik?* başlıklı sunumunda toplumsal erkeklikle militarizm ilişkisini tartışırken; Ertan, *Hegemonik Erkeklik ve Eşcinsellik* başlığını taşıyan konuşmasında, hegemonik erkekliğin inşasını ordu ve aile gibi doğrudan cinsiyet rejimlerinin belirlediği kurumlarla okumayı önerdi. Bu türden kurumların eşcinsellik bir yana, cinsiyet rejiminden sapmaya dair her türden ihtimâli ortadan kaldırdığını ve buralarda üretilen hegemonik erkekliğin eşcinselliği yuttuğunu / görünmezleştirdiğini / yoksaydığını dile getirdi. Norveçli araştırmacı Anne-Maria Sörberg, *Queer* başlığını taşıyan sunu-

munda, kendi ülkesiyle Türkiye arasında cinsiyet kimliklerinin alımlanışı bağlamında bir karşılaştırma yaptı. Sörberg, Türkiye'de transfobinin homofobiye kıyasla daha yaygın olduğunu; Norveç'teki durumun ise tam tersi olduğunu belirtti. Bu saptama, dinleyicileri cinsel kimlikler ile cinsiyet kimlikleri ve homofobi ve transfobinin kaynağındaki "cinsel tekinsizlik" hali üzerine yeniden düşünmeye sevketti. Son olarak Hacettepe Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden Berfin Emre, *Zeki Demirkubuz Sineması'nda Erkeklik: Üçüncü Sayfa ve Masumiyet'te Melodrama Ait Öğeler* başlıklı bir sunum yaparak, toplumsal erkekliği sinema bağlamında değerlendirdi. Emre, Demirkubuz'un bu iki filmde erkekliğin melodramatik unsurlar aracılığıyla inşa edildiğini belirtti.

Aynı gün, "Homofobi Karşıtı Medya Forumu" nun ikincisi, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden Mine Gencil Bek, Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi'nden Hülya Uğur Tanrıöver, Bilgi Üniversitesi'nde ders veren ve aynı zamanda *Radikal* gazetesi yazarı olan Fatih Özgüven'in katılımıyla ve *Radikal* gazetesinden Tuğrul Eryılmaz'ın moderasyonu yapıldı. Mine Gencil Bek, Türkiye'de yayınlanan dört büyük gazetede (*Sabah, Hürriyet, Akşam, Vatan*) Ocak-Ekim 2005 tarihleri arasında yayınlanan toplam 18 bin 310 haber üzerinde gerçekleştirdikleri araştırmanın sonuçlarını ve araştırma üzerine yorumlarını izleyicilerle paylaştı. Bu gazetelerin tamamının cinsiyetçi bir haber dili kullandığını ortaya koyan araştırmanın sonuçlarına göre, kadınların cinsel içerikli haberlerde yer alma oranı, erkeklere kıyasla on beş kat daha fazla ve "teşhir fotoğrafları" olarak görselleştirilmekteyken, kadınlarla ilgili haberlerde ana temalar eğlence, magazin, suç ve şiddet olarak ortaya çıkmıştır. Araştırma, sadece cinsiyetleri ya da farklı cinsel kimlikleri değil, egemen kimliklerden bir yönüyle "sapma" gösteren, tüm farklı grupları kapsıyordu. Cinsel yönelimler söz konusu olduğunda ise, Gencil Bek'in özellikle lezbiyenlerin ve travesti/transseksüellerin haber olma durumuna ilişkin söyledikleri ilgi çekiciydi: Lezbiyen olma durumu genellikle, habere konu olan bireyin "ayırıcı" bir özelliği olarak belirtiliyor ve böylece kişinin cinsel yönelimiyle, habere konu olmasını sağlayan ve genellikle pek de olumlu olmayan eyle-

mi arasında bir koşutluk kuruluyor. Travesti ve transeksüeller söz konusu olduğunda ise, temsilde çok daha ciddi sorunlar göze çarpıyor. Gencil Bek'in yaptığı en çarpıcı saptama ise, çoğu zaman şiddetle bir arada anılan travesti ve transeksüellerle ilgili haberlerin, zaman zaman "katli gerçekleştirenin" dilinden yazılıyor olmasıydı. Bu türden bir haber dili, travesti ve transeksüellere yönelik şiddetin meşrulaştırılmasının görünmez araçlarından birini teşkil ediyor. Hülya Uğur Tanrıöver'in, *TV Dizileri ve Reklamlarda Cinsiyetçilik* başlıklı sunumu, buluşmanın en "renkli" sunumlarından biriydi. Tanrıöver, salondaki tüm izleyicilerin daha önce bir biçimde karşılaştığı ve cinsiyetçilik bağlamında üzerinde pek de düşünmedikleri reklamları yeniden okudu. Yazar, özellikle reklamlarda cinsiyetçi bir dil kullanıldığını ancak reklamlarda ya da dizilerde eşcinsellerin temsiline bakıldığında, bir-iki ihmâl edilebilir örnek dışında, eşcinsellerin tamamıyla bir "simgesel imha"ya maruz kaldıklarını, bir başka deyişle, TV dizilerinde ve reklamlarda eşcinsellerin temsil edilmediklerini belirtti. Fatih Özgüven ise, eşcinsellerin simgesel bir imhaya uğramasalar da, çoğu kez sorunlu biçimde temsil edildikleri bir başka alan olan sinema üzerine konuştu. Özgüven'in konuşması, daha çok "eşcinsel filmleri" ya da "eşcinsellerin temsil edildiği filmler" denebilecek yapımlar üzerine odaklanıyordu. Özgüven, sözcelimi *Brokeback Dağı* gibi, "eşcinsel filmleri" olarak anılabilecek yapımların, sırf eşcinsel temsil içerdikleri için eleştirel bir okumadan muaf kalmamaları gerektiği üzerinde durdu.

"II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma"nın, homofobiyle mücadelede en görünür katkılarından biri, farklı deneyim alanlarından insanları biraraya getirmesi oldu. Akademik çalışma veya kişisel ilgi alanları arasında toplumsal cinsiyet ve medya konuları bulunan akademisyenler, homofobiyle gündelik hayatlarında açık veya gizli karşı karşıya kalan eşcinseller, homofobiyle mücadele eden eşcinsel örgütlerinin temsilcileri, homofobiden daha yaygın bir ayrımcılık türü olan transfobi mağduru travesti ve transeksüeller biraraya geldi. Böylece katılımcılar bir yandan homofobinin olası sosyo-ekonomik ve psikolojik nedenleri üzerine düşünürken, diğer yandan homofobiyle mücadelede gönüllü olan diğer gruplarla ya

da bireylerle etkileşim olanağı buldu. Etkinliklere çok sayıda medya çalışanı, konuşmacı veya dinleyici olarak katıldığı için, medyanın homofobisine ilişkin tartışmaların adresine ulaştığı söylenebilir; benzer biçimde bu durum, eşcinsellerle biraraya gelen medya çalışanlarının cinsiyetçilik ve homofobiye dair değerlendirmelerinin daha gerçekçi olmasını da sağlamıştır. Azımsanmayacak sayıda uluslararası katılımcısı olan "II. Uluslararası Homofobi Karşıtı Buluşma"da deneyim paylaşımının bazı açılardan tek yönlü kaldığı söylenebilir. Uluslararası katılımcıların tamamı Avrupa'nın farklı ülkelerinden geldikleri için, mücadele pratiklerinin paylaşılması açısından ortaya çıkan durum, dinleyenlerde zaman zaman Türkiye'li eşcinsellerin ve homofobi karşıtlarının kendileri için "daha önce geçilmiş" bir yolu takip edebilecekleri veya takip etmeleri gerektiği izlenimi yarattı. Ancak, Avrupalı eşcinsellerin mücadelede geçtikleri aşamaların, bazen Türkiye'deki eşcinsel hareket açısından çok da gerçekçi ara hedeflere denk düşmediğini belirtmek gerekir. Sözelimi, yeni Türk Ceza Kanunu'nda, tüm çabalara karşın, "cinsel yönelim ayrımcılığı"nın suç sayılmaması, Türkiye'li eşcinseller açısından, eşcinsellerin parlamentoda temsiline kıyasla, daha yakıcı ve öncelikli bir sorun olabilir veya Türkiye'deki geleneksel aile örüntüleri ile eşcinsellik arasındaki çatışma çok daha özgün müdahaleleri gerektiriyor olabilir. Dolayısıyla, buluşma uluslararası katılımcıları biraraya getirmesi açısından son derece önemli olmakla birlikte, bir sonraki buluşmanın uluslararası katılım açısından, sözelimi İranlı veya Hindistanlı eşcinselleri de kapsayacak şekilde, daha büyük bir çeşitlilik içermesi anlamlı olacaktır. Son olarak, etkinlik süresince sunulan metinler *Kaos GL* dergisinin "Medya Özel Sayısı" olarak yayımlanacaktır.

4

Bu noktada, "az gelişmiş" ülkelerdeki eşcinseller çoğu zaman örgütlü olmadıkları için, onlara ulaşmak yönünde ciddi sıkıntılar yaşanabileceğini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

